ספר הקנה — סוד הקידוש והבדלה ודיניהם

סוד הקידוש והבדלה ודיניהם.

וגם אמר זכור את יום השבת ונתעוררו רז"ל זכרהו על היין במה בשבתות וזהו קידוש המקדשין ביין והוא מן התורה לקדש בשבתות, אבל בכוס ויין אנשי כה"ג תקנוה דהכי אמר ר' יוחנן אנשי כה"ג תיקנו להם לישראל ברכות ותפלות קידושות והבדלות וקבעוה בתפלות ועל כוס של יין, א"ל נזיר שאינו טועם יין של מצוה שנאמר מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין הרשות ושואל מאי האי אלימא קידוש והבדלה והלא מושבע ועומד מהר סיני א"כ ראה ר' האיך תפשו כל העולם כשוטים וכשכורים וכי נשבע בהר סיני לקדש על היין והלא מדבריהם לבד הוא לא מהר סיני ומאי אין שבועה חלה על שבועה, ועוד וכי נשבע בהר סיני מאי הוה והלא נזירות הוא נדר מהנדרים שחלין על דבר מצות כרשות וא"כ אף שנשבע בהר סיני איך יוכל לטעום ל"ש בחול ול"ש בשבת, ועוד מה ראו ותיקנו קידוש על היין, אל"ב בנדר לא תמהו שחל על דבר מצוה אלא תמהו בנשבע שלא ישתה היין והוא מושבע ועומד מהר סיני, ודע בני שהיין הוא משומר בענביו משמת ימי בראשית והוא ששתה אברהם יצחק ויעקב הוא ראוי ליקרב ע"ג המזבח ונקרא יין הרקח ע"כ מקדשין בו, התוכל לעזוב את הלוי והתורה אמרה לא תעזוב את הלוי כל ימיך על אדמתיך כל ימיך אלו ו' ימי בראשית, על אדמתיך זו כנ"י, וע"כ מקדשין על היין, אל"ר מאי מקדש א"ל מברך על היין לפייס הדין, ואומר אח"כ אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו וכו' ואומר כי שבת תחילה למקראי קודש ר"ל שבת רומז בבינה הנקראת שבת הגדול והוא תחלה למקראי קודש, ע"כ אומר זכר ליציאת מצרים כי הבינה הרכיבה תפארת על הזרועות ועשה מלחמה עם מצרים ויוציאנו מעבדות לחירות, ואומר שבת קדשיך באהבה וברצון הנחלתנו היא כנ"י המקדשת היסוד, בא"י מקדש השבת, א"ל רבי מ"ט ביו"ט מסיים מקדש ישראל והזמנים ה"נ נימא מקדש ישראל והשבת, ועוד כשחל יו"ט בשבת אומר מקדש השבת וישראל והזמנים יאמר מקדש השבת והזמנים, אל"ב שבת היא הבינה שבת הגדול מקדש הו' ומשך הו' הנקראים שבת ומקדש כנ"י הנקראת שבת הוא שנאמר את שבתותי תשמרו ב' שבתות וע"כ אינו מזכיר ישראל, אבל בי"ט אם הוא שבת אומר מקדש השבת היא הבינה ומי מקדשה כ"ע באמצעות החכמה והבינה מקדשת הת"ת הנקרא ישראל וישראל מקדש הזמנים הן ששה ימי בראשית, א"ל יאמר מקדש השבת ישראל והזמנים מאי וישראל, א"ל הו' להרמיז שהוא משך הו' ונמשך לענין הקידוש עם הזמנים שת"ת הוא קודש על הקדושים ולא יסו"ד שהוא משך הו', אל"ר הכוס במאי רומז א"ל בעטרה, א"ל ולמה נשים היין בכוס שהיין הוא דין, א"ל עם ו' ימי בראשית זהו לא תעזוב את הלוי שהוא היין כל ימיך ששה ימי בראשית, על אדמתך זהו הכוס, אל"ר ונקדש גם ביום בא"י מקדש השבת א"ל מאי האי דקאמרת וכי האשה פעמיים מתקדשת והלא אינה מתקדשת אלא פעם אחת והא כבר נתקדשה מאתמול, אלא שמזמין הלוי בסעודת היום וסעודה זו כנגד ת"ת ומברך קידושא רבא ונקרא קידושתא רבתי כי הפיוס הגדול מכל ענין דאם אין פיוס אין דבר, וע"כ ברכת היין קודם וכיון דקודם קדושה רבתי הוא, אל"ר הראית רב בעבור שהוא בבלי שם בלל ה' למד עניני הבלילה ואמר יין שאינו ראוי לנסך ע"ג המזבח אין מקדשין עליו, ולדבריו אם בלל אפילו כחרדל דבש או שאור הפוסלים אותו בניסוך לא יקדש א"כ יהיו צריכים לבער שאור ודבש במקום שיש חביות יין כחמץ בפסח, ועוד רבא אמר בהיה סוחט אדם אשכול של ענבים ומקדש אעפ"י שאינו ראוי ליקרב ע"ג המזבח, אל"ב רבא בקי בבריאה הוה אבל רב בבלילה, ובאמת צדקו דבריו כי דבש ושאור אפי' כחרדל עם היין מבטלין הקדושין כי אין להם קירבות בין הזוג, הוא שנאמר כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה אלא יין יורד מחכמה עילאה ובא בפחד ונכנס בכוס הוא כנ"י וע"כ מקדשין אותו, אבל יין היוצא מהכוס בחוץ הוא הנקרא יין נסך ישתו יין נסיכם, אבל יין הנכנס בכוס עליו אמר כנ"י כי טובים דודיך מיין, אבל שאור ודבש אין להם עירוב כלל עם זה היין ואם נתערב אפילו כחרדל פיגול הוא לא ירצה, וטעם יין בעינן בקידוש ולא ריח ואין מקדשין אשיכרא חלילה ביטול קדושה איכא הכא, אל"ר מהו שיאכל האדם בע"ש מט' שעות ולמעלה ואין שומעין לר' יהודא דאוסר מט' שעות אע"פ שהוא מלך ובלבד שלא ימלא כריסו, וע"כ אם התחיל וקידש עליו היום פורס מפה ומקדש וגומר סעודתו ומברך בה"מ, א"ל יצאת מכלל היסוד, אלא הכי הוא מפסיקין לקידוש ואין מפסיקין להבדלה, ורב תחליפא בר אבימי החליף השיטה ואמר כשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה וכשמו כן דיבר.

ושמע הכוונה והסדר אם היה אוכל בע"ש ונמשך סעודתו עד בין השמשות פורס מפה ומברך בה"מ של חול ואח"כ מקדש ומפריש החול מהקודש זהו מפסיקין, אבל אם היה אוכל בשבת והחשיך היום לא יפסיק סעודתו אלא ישלימנה ויברך של שבת בחול ואין בכך כלום ואח"כ יבדיל זהו אין מפסיקין להבדלה זהו הסדר, ושמע הכוונה למה מפסיק בע"ש בעבור שאין לך דבר שעומד בפני הכנסת כלה במלך, והנה הגיע השעה וזה לא ישיר שירת הפה הוא הקידוש לקדשה עם המלך ולגרש דרכי החול משם על כן מברך ברכת המזון ואח"כ מקדש, אבל בשבת אין להפסיק סעודתו להבדלה אלא הולך ואוכל כאדם המעכב את המלך והמלכה אצלו ואם יפסיק הנה מגרש המלך מביתו, וזהו זכור זכרהו בכניסתו לקבלו קודם שקיעת החמה ושמור שמרהו ביציאתו כאדם השומר את המלך כשהוא בביתו ואינו אוהב שיצא מביתו, וע"כ ארז"ל כל מי שנותנין לו כוס של ברכה לברך ואינו מברך נראה שאינו אוהב את המלך ודוחהו והמלך פועל מדה במדה ודוחהו מן העולם, וי לכם עמי הארצות שאינם מכירים המלך והמלכה לכבדם אבל בכניסה וביציאה אתם מוצאין אלף תחבולות ואלף טענות לחלוק עם דוגמת המלכה לקללה ולהכותה לגרשה מביתך ואח"כ לאכול תמרורים עם גחלי רתמים, ואלו היה בא עם הארץ ממינם וקשקש בכיסו וידיו דמים מלאו היה מקבלו בסבר פנים יפות, והיה ממהר את אשתו תרבה מאכלים שנויי שניות כי העושר והכבוד מצא מין את מינו וניער אוכלים ושותים ומשתכרים, והמלך והמלכה באו לביתו אשר להם העושר והכבוד ובידם הכל והוא מעלים עיניו מהם מראות בכל ומגרש המלך והמלכה מביתו יהי רצון האשה אשר הכה דוגמתה יכם מכת מות.

זכאין אתם ישראל עוסקין בתורת המלך והמלכה ומכירים אותם באהבה ובחיבה וקשה להם להניחם לילך מביתם.

אמר ליה רבי הרי שהיה אוכל וגמר סעודתו וברכת המזון שלו עם הכנסת שבת יברך בה"מ וקידוש על כוס אחד או בה"מ על כוס א' וקידוש על כוס שני, א"ל בני אין לנו גדול וראשון כאל"ף הוא ראש לכל האותיות ורב ששת העולה אלף ואמר אין אומרים ב' קדושות על כוס א', והכוונה כי כוס החול פועל דין וכוס שבת פועל רחמים ע"כ מפרישין, אל"ר מאי האי והא י"ט באחד בשבת דמברך הבדלה וקידוש על כוס אחד, ותו הברייתא צועק או שאין לו אלא כוס אחד במוצאי שבת מניחו לאחר המזון ומשלשלין כולן על כוס אחד לאחריו, והא הכא כעושה ב' קדושות בכוס אחד, ותו בה"מ וז' ברכות על כוס אחד, אל"ב י"ט בא' בשבת מקדש ומבדיל בכוס אחד חדא מלתא היא דאין מבדיל אלא בין קדש לקדש והכל קידושין, בה"מ והבדלה הכל של חול, אלא בה"מ וז' ברכות תרי בעינן והאומר בחד ע"כ שאין לו יין אחר שאם יש לו אין שומעין לו, אבל בה"מ של חול וקידוש של שבת אין להם עירוב בכוס אחד, וגם

אסור לאדם לטעום כלום קודם שיבדיל, אבל מים שמודים בהוראת שבות שרי, ואלו דבר אחר הוה ליה כמקדים ואוכל קודם שלחו המלך בברכה, אל"ר ולא ראית אמימר איך היה נזהר שלא להביא מ"ר במ"ם כדי שיהיה רם אמימר הוא שהביאו לו שכר להבדיל כי לא היה להם יין ולן בתענית ולמחר הביאו לו יין והבדיל ואכל מיד, וכ"ז שלא להזיק כ"ז שלא נתברך המלך בהבדלה, גם אם לא טעם מלא לוגמיו לא יצא כי זיל בתר שיעורא, ולא ידעת בני שהשיעורים בכנ"י הנקראת סיני הוא, שארז"ל שעורין הלכה למשה מסיני וגם אם טעם בדיעבד אינו פוסל לא בקידוש ולא בהבדלה ומקדש ומבדיל, וגם אין לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל דהוי כטעימה קודם שיבדיל, אלא אומר תחלה בא"י אמ"ה המבדיל בין קדש לחול ועושה מלאכה ובכוס, א"ל ומאי רבותא פשיטא א"ל כגון שלא הבדיל בתפלה, וגם ארז"ל אם התפלל של שבת בע"ש אסור לעשות מלאכה, טעה והתפלל של מוצאי שבת בשבת אסור לעשות מלאכה עד שתחשך, ויברך על הכוס ואין לברך על האור עד שתחשך שאין לגרש המלך בפועל וחילול, אל"ר ואף לכתחילה, א"ל של שבת בע"ש מתפלל לכתחילה של מוצאי שבת בשבת לא.

נשים חייבות בקידוש דבר תורה שהרי אמרו זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה ונשים הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה, א"ל והא שבת לאו שאינו שוה בכל ואין מקישים שהרי כהנים מקריבים בשבת, א"ל הואיל וזר שוחט ג"כ בשבת הוא שוה לכל, א"ל ולאו שאינו שוה לכל אין מקישין והרי ציצית ושעטנז לאו שאינו שוה לכל שהרי שעטנז הותר לכהנים בשעת העבודה וטעמא דהוי ליה שני כתובים הבאים כאחד הא לאו הכי מקישין ואינו שוה בכל שהרי הותר לכהנים, א"ל התם הואיל ובמשנה תורה הוא מקישין אע"ג דאיכא תרי קראי, אלא למה לא הקישן אלא משום דהוי לאו שאינו שוה בכל, ועוד ציצית שהז"ג שעטנז שאין הז"ג א"ל ואלא בני בציצית ל"ל א"ל איצטריך דאי לאו בני ה"א נהי דפטור מציצית אם טוה קשרה וכרכה ציצית הציצית כשר קמ"ל בני אפילו טוה וקשרה וכרכה פסול, דומיא דמילה כשם שפטורה למול את בנה ואם מלה פסולה וצריך להטיף ממנו דם ברית, אל"ר מ"ש מסוכה דפטורה וסוכתה כשירה א"ל סכך שאינו מקבל טומאה גורם, אמר ליה רבי ומיניה יקשה שמור לאו שאינו שוה בכל נשים כאנשים שנשים אפילו בחול אין להם עסק בקרבנות וכי התירו שחיטה בזר דוקא באיש ולא באשה שכן קיבל משה מפי השכינה שחיטת נשים פסולה אפילו בחולין, וא"כ ע"כ לאו שאינו שוה בכל מקישין וא"כ ישתוק מו' דאיש אמו ואביו תיראו שבא לרבות את האשה ונקיש מואת שבתותי תשמרו כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה וכו', אל"ב ומי הוא האומר נשים פסולות בשחיטה הא משנה מפורשת וכולן ששחטו וכו', ונושא ונותן מדנקט ששחטו דעבד משום טמא במוקדשין משמע דנשים שוחטות אפילו לכתחילה, אל"ר סמי משם נשים אי בעית אימא פשט אי בעית סוד, פשט נשים דעתן קלות, סוד קרבן טהרת הנפש האיש מטהר ולא האשה, ועוד הכתוב אומר ואהבת לרעך כמוך היש אכזריות כאשה, אל"ר מאן דאקיש זכור ושמור ס"ל דנשים שוחטות, ואמת אמר כי מן הקרבן דין בעינן והדיין לוקח דין ואומר דיין באשה ושוחטת לכתחילה, ומ"ד דנים אין שוחטות ס"ל אע"ג דהוי לאו שאינו שוה בכל מקישין אמא צריך לאו ועשהושניהן שהז"ג או"שניהן שלא הז"ג, ותיראו איצטריך דאין שם היקשא משום דהוי חד הזמן גרמא וחד שלא הזמן גרמא, ואלא נשים חייבור בקדוש והכוונה מצות בעלה עליה וחייב במות, אל"ב אין לחמוק בדברט שמואל דהא ידע שבילי דרקיעא ויע שמקדש ת"ת העטרה שם הסעודה הוא שנאמר באתי לגני אחותי כלה אכלתי יערי עם דבשי וגו', ע"כ אמר שמוצדקו דבריו כי הולכים ועולים למעלה והסכמתן במתיבתא דרקיע והלכה כמותו ולא בא שמואל למעט שלא יקדש בבית זה ויאכל בבית אחר כי זה מקרי מקום סעודה הואיל ומקדש ע"ד לאכול אלא בא למעט ה דעביד רב דמקדש בשתייה"אפילו בלא אכילה ושמואל שפיר קאמר דבעינן אכילה באמת, וגל בני דע שאין מקדשין על הפת אלא על היין, ומי לא יאמין לעדותו של ר' יוסי בר בון שאביו היה נ"ח (ר ל בו"ן גימ' נ"ח) אוהב את היין, ור' יוסכ הוא די ן ואמר במקום שאין יין עובר הש"ץ לפני היבה ואור ברכה אחת מעין שבע וחותם מקדש השבת משמע אי מקדין על הפת לא היה מקדשין בבה"כ, ודע בניאע"פ שהוא דיין זואיל ואיו נח היה לו שלא להביא בזה כי אין דבריו נשמעין, דהא אמימר על שלא היה לו יין להבדיל לן בתענית כ"ש קידוש כשאין יין אין לקדש כי אין קידוש אלא ביין, אל"ר והא רב דאמר דמקדש אריפתא טועה בחשבונו חלילה, וחשיד ליה לרב שפותח פיו דמקדשין בפת כי אין קידוש אלא ביין אלא רב בזמן שרצה לאכול וזהו חביבה ליה לאכול ריפתא היה יושב בשלחן ונוטל ומקדש על היין ואוכל ג"כ ריפתא ובזמן שלא היה רוצה לאכול אלא לשתות היה מקדש והיה שותה כי סובר שיש קידוש אפילו בשתייה שהשתיה במקום אכילה הוא כענין אכלתי יערי עם דבשי שתיתי יייני עם חלבי, ונצחו שמואל כי שתייה בכלל אכילה והאכילה עיקר, אל"ר ומי דחקך בזה למה לא נאמר דמקדשי אריפתא, אל"ב היין היוצא מחכמה עילאה הוא בדרך הפחד וע"כ צריך לקדש ביין, אבל הלחם וירד בחסד והוא מקודש ועומד ולמה נקדש בו, ודע כי לח"ם בגי' החכמ"ה ועל היין הוא אומר לא תעזוב את הלוי, א"ל הרי שאין לו יין מה יעשה א"ל לא ילין בתענית אלא יקדש בלא יין, ואם לא מצא יין אינו מקדש אריפתא ולא בשכר אף כי הוא חמר מדינה, אלא מקדש קידוש בלבד ואוכל משום דלא אפשר דלא אכול פת בשבת ויו"ט, וזה הדין בהבדלה אוכל אלא שממתין עד יום ד' הוא יום הרומז בפחד, לא מצא יין מבדיל ביום ד' בלא יין, ודע בני אם חל יו"ט ביום א' מברכין במוצאי שבת יקנה"ז הכל בכוס אחד והכוונה מברך תחלה על היין לכלול הלוי, ואחר כך מקדש המלכה והמלך, ואחר זה מברך על הנאת הנר שאחר הקידוש הנאה, ואח"כ הבדלה בין קודש לקודש והכל קדשים, וזמן ידוע וא"כ כולם שייכים בכוס אחד, אל"ר על הבשמים למה לא יברך, א"ל עדיין המלכה עם בשמי המלך ולא עם המלך בשבת, ובמוצאי יו"ט אפילו שאתה מבדיל אין לברך על הבשמים שאפילו בחול בשמי המלך כלולים בה, ואם לא כולם מקצתם שאם לא תאמר כן לא הנחת קיום לעולם, מאי בשמי המלך נצ"ח הו"ד יסו"ד, אל"ר אימא לי ענין הבדלה מאי כוונתו אל"ב בפה"ג הוא ד"ו פרצופים.

במ"ב הכוונה שהפרי הוא מבושם מהעץ הוא הת"ת שבו מיני בשמים.

בורא מיני האש זה מדבר בד"ו פרצופים הוא האור בין קודש לחול שבחול פועלת דין, א"ל רבי א"כ לא ימות אדם בשבת שאין דין בשבת, אל"ב המקבלים מביאין עליהן דין אף בשבת, אלא שבאופן זה בכל מה דאפשר יש לנו ליזהר שלא לעורר דין כי כל מעשה שלמטה מעורר למעלה, ומה שנהגו להביט בצפרניים בעבור שאדם הראשון נברא כולו רחמים אשר צפרניים רומזים עליהם, ואחר שחטא שב לדין ואנו מביטין בהם ומעידין שמאותן הרחמים שנברא אדם הראשון נהנינו בזה בשבת, וצריך שיכיר בין הציפורן לבשר ואחר מברך, וגם דע שאין לברך בנר גוים שסתם מחשבתם לע"ז ומשים אורו בפירוד.

אל"ר הראית מה אמר ר' יוחנן וריש לקיש קרובין נאמנין אמרו אז אמר וירא אלהים את האור ויבדל אלהים הוה הבדלה א"ל הכי הוא וע"ז אמר מברכין על האור ודע בני שאין לברך על האור רק במוצאי שבת וגם במוצאי יה"כ בעבור שנאסר עליו ועתה נהנה: